

КАРЕЛ ЧАПЕК
ЧИНТАМАНИ И ПТИЦИ

Превод от чешки: Светомир Иванчев, 1966

chitanka.info

— Хм — каза доктор Витасек, — и аз разбирам малко от персийски килими; но ще се съглася с вас, Таусиг, днес положението вече не е както едно време. Днес тия мошеници от Ориента не си дават труд да багрят вълната с коженила, с индиго, шафран, камилска пикоч, шикалки и други подобни благородни органически багрила; пък и вълната не е, каквато беше едно време, а ако става дума за шарките, просто ми иде да заплача. Пиши го изчезнало това изкуство — тъкането на персийски килими. И затова само старите екземпляри, които са произведени преди хиляда осемстотин и седемдесета година, имат известна стойност; но такива може да ви се случи да купите само когато някоя стара фамилия реши „по семейни причини“, както се наричат в най-добрите семейства дълговете, да продаде някои антики, останали още от дядото. Знаете ли, преди известно време в замъка Рожъмберг аз видях истински седмоградец — това са такива едни малки молитвени килимчета, които турците произвеждали през седемнадесето столетие, когато се разпореждали в Седмоградско; там, в тоя замък, туристите ги газят с подкованите си обувки и никой не подозира каква цена имат — на човек просто му иде да се разплаче. А един от най-скъпите килими в света се намира у нас, в Прага, и никой не знае за това.

Ето каква е работата: аз познавам всички търговци на килими в града и от време на време ги обикалям, за да видя каква стока имат на склад; знаете ли, рядко наистина, но все пак от време на време агентите им в Анадола и Персия успяват да пипнат по някое старо парче, откраднато от някоя джамия или не знам откъде, и го пробутват заедно с останалата стока на едро: след това цялата бала, каквото и да има в нея, се продава на килограм. Та аз често си мисля дали пък не са пробутали тоя път някой ладик или бергамо! И затова ще споходя от време на време някой от килимарите и като седна върху натрупаните един върху друг килими, пуша и гледам как продават на тонковците разните там бухари, саръци и тебризи; от време на време само ще кажа: Ами какво е онова ей там отдолу, оня жълтият килим? И какво се оказва, истински хамадан. От време на време се отбивах при една госпожа, някоя си Северинова — дюкянчето ѝ е в един двор ей там отсреща в Старе место и понякога у нея се случват хубави карамани и келими. Тя е една такава топчеста и весела жена, устата ѝ не спира и има един пудел, кучка, ама толкова дебела, че на човек му прилошава,

като я погледне. Тия затлъстели кучета са такива едни неразположени и така астматично и раздразнено лаят; не мога да ги търпя. Слушайте, виждал ли е някой от вас млад пудел? Аз не съм; и си мисля, че всички пудели, също като всички инспектори, ревизори и данъчни агенти, са стари; това навярно си върви с породата. Но понеже исках да поддържам добри отношения с госпожа Северинова, аз седях винаги в ъгъла, където хъркаше и пухтеше кучката Амина върху един сгънат на четири килим, и я чешех по гърба; Амина много обичаше това.

— Госпожа Северинова — казвам ѝ аз веднъж, — нещо не върви търговията; тоя килим, дето съм седнал на него, от три години го гледам все тука.

— Тоя е от още по-отдавна — каза госпожа Северинова, — има-няма десет години стои вече там в ъгъла; но той не е мой.

— Аха — казвам аз, — той е на Амина.

— Ами — засмя се госпожа Северинова, — той е собственост на една госпожа; нямала място за него в къщи, та го остави тука на склад. На мене доста ми пречи тук, но поне Амина си спи върху него, нали Амина?

Аз се наведох и обърнах единия край на килима, въпреки че Амина започна да ръмжи като бясна.

— Ама това, изглежда, е някакъв стар килим — казвам, — мога ли да го видя?

— Защо не — каза госпожа Северинова и пое на ръце Амина. — Ела, Амина, господинът само ще погледне за малко и след това пак ще ти постеле. Пет, Амина, престани да ръмжиш! Ей, че си глупава!

През това време аз успях да разгъна килима и изведнъж сърцето ми така се разтупа, просто ще изскочи. Това беше бял анадолец от седемнайсетото столетие, на места съвсем протрит, и то, знаете ли, от ония, дето са известни под името „птичи килими“, с шарката Чинтамани и с птици; тая шарка минава за божествена и е забранена. Казвам ви, извънредно рядък екземпляр; приблизително пет на шест метра, ако не и по-голям, чисто бял, с тюркоазено синьо и черешово розово... Аз заставах при прозореца, та да не ме гледа госпожа Северинова в лицето, и казвам: „Бива си го и тоя парцал, госпожа Северинова, я какъв се е протрил, а тука съвсем ще се развали. Я кажете на тази госпожа, че искам да го купя, щом като няма къде да го държи.“

— Малко мъчничко ще стане тая работа — каза госпожа Северинова. — Килимът не е оставен за продаване, а пък госпожата през цялото време е в чужбина, кога в Мерано, кога в Ница; човек не може да разбере през кое време е в къщи. Но аз ще се опитам да узная нещо.

— Хайде, бъдете така добра — казах аз колкото е възможно безразлично и си тръгнах. Трябва да знаете, че за един колекционер е въпрос на чест да купи някой рядък екземпляр на безценица. Познавам един много голям и богат човек, който колекционира книги; на него окото му не мига да даде за някой стар боклук няколко хиляди, но когато му се удаде да купи от някой вехтошар първото издание на стиховете на Йозеф Красослав Хмеленски^[1] за две крони, той е в състояние да се разскача от радост. Това вече е спорт, все едно да гониш диви кози из балкана. Та аз си наумих да купя този килим евтино и да го подаря след това на музея, защото на такъв екземпляр само там му е мястото. Ех, разбира се, ще трябва да сложат малка табелка с надпис: „Подарено от доктор Витасек“. В края на краищата всеки си има някаква слабост, нали? Но трябва да ви призная, запалила ми се беше главата от тая работа.

Струваше ми не малко усилия да се въздържа и още на следния ден да не цъфна пак при Северинова заради екземпляра с Чинтамани и с птиците; не можех и да помисля за нещо друго. Трябва да потърпя още един ден, казвах си аз всяка сутрин; правех го напук на себе си. Така на човек понякога му прави удоволствие да се самоизмъчва. Но след около две седмици ми мина през ума, че някой друг може да открие птичия килим, и аз веднага полетях към госпожа Северинова.

— Е какво? — изтърсих аз още от вратата.

— Как какво? — попита ме учудена жената и аз се опомних.

— Ами — казвам и аз — минавам по улицата и случайно се сетих за оня белия килим; продава ли го госпожата?

Госпожа Северинова поклати глава.

— Къде ти — каза, — сега тя е в Биариц и никой не знае кога ще се върне.

Аз погледнах поне дали килимът е още там; друго не можеше и да се предполага, върху него лежеше Амина, още по-дебела и по-противна от друг път, и чакаше да я почеша по гърба.

Няколко дена по-късно ми се наложи да замина за Лондон. Там аз се отбих при господин Кийт — сър Дъглас Кийт днес е най-големият капацитет по ориенталските килими.

— Сър — казвам му аз, — кажете ми, моля ви се, каква цена може да има днес чисто бял анадолски килим с шарката Чинтамани и птици, с размери повече от пет на шест метра?

Сър Дъглас ме погледна през очилата си и ми се сопна едва ли не побеснял:

— Никаква!

— Как така никаква? — попитах аз смутен. — Защо да няма никаква цена?

— Защото в този размер този килим не съществува изобщо — развика се сър Дъглас. — Вие трябва да знаете, че най-големият килим с Чинтамани и птици е три на пет ярда, даже по-малък!

Знаете ли, аз се изчервих от удоволствие.

— Но все пак да предположим — казах аз, — че съществува екземпляр с тези размери; каква цена би могъл да има?

— Нали ви казвам, никаква — продължи да ме хока сър Кийт. — В такъв случай това би било уникат, а как искате да се определи цената на униката? Щом нещо представлява уникат, то може да струва и хиляда лири, и десет хиляди лири; отде да зная аз? Впрочем такъв килим не съществува, господине. Гуд бай, сър!

Можете да си представите в какво състояние на духа се завърнах у дома. Майко моя, пресвета Богородице, аз на всяка цена трябва да стана собственик на този птичи килим! Какъв експонат за музея! Но сега, моля ви, си представете, че аз в никакъв случай не биваше да проявявам настойчивост, защото това не е присъщо на колекционера; при това явно беше, че госпожа Северинова нямаше никакъв особен интерес да се продаде старият парцал, на който се търкаляше нейната Амина; а оная проклетница, собственичката на килима, си правеше разходки от Мерано в Остенде и от Баден във Виши — тая жена трябва да имаше в къщи някакъв медицински лексикон, та си беше измислила толкова болести; с една дума, тя прекарваше цялото си време по бани. И така, веднъж на двете седмици аз се отбихах у госпожа Северинова да надзърна дали килимът с всичките му птици си е на мястото в ъгъла, почесвах отвратителната Амина и тя започваше да скимти от удоволствие и за да не ставам подозрителен, купувах всеки път по

някой килим; знаете ли колко килими ми се събраха у дома, разните му там ширази, ширвани, мосули, кабристанни и друга такава евтина стока, цели купища, но между тях имаше и един класически дервент, рядко ще срещнете такъв, и един стар син хорасан. Какво преживях през тия две години, това може да разбере само един колекционер. Къде остават мъките на любовта, те бледнеят в сравнение с мъките на колекционера, но интересното при това е, че никой колекционер досега не е посегнал на живота си, а, напротив, обикновено колекционерите доживяват дълбоки старини; както изглежда, това е една здрава страст.

Един ден неочаквано госпожа Северинова ми каза:

— Знаете ли, че идва госпожа Цанели, собственицата на килима; аз ѝ казах, че може да се намери купувач за белия ѝ килим и че е похубаво да го продаде, защото тук само ще се развали; но тя ми каза, че килимът бил семейна реликва и тя нямала никаква нужда да го продава, нека си стои, казва, там в ъгъла.

Както можете да си представите, аз тогава се втурнах сам да намеря госпожа Цанели. Смятах, че кой знае каква монденка ще видя, а тя се оказа една уродлива баба с морав нос, перука и такъв един особен тик, че устата ѝ непрекъснато сновеше по лявата ѝ страна до ухото.

— Милостива госпожо — казвам ѝ аз и при това съм принуден да гледам непрекъснато как устата ѝ танцува по лявата страна на лицето ѝ, — аз бих искал да купя белия ви килим; то килимчето е доста протритичко вече наистина, но на мене ще ми свърши работа... в антрето, разбирате ли? — И както чакам отговора ѝ, чувствавам, че моята уста взе да се криви и да се дърпа към лявото ми ухо; дали беше заразителен тоя неин тик, или беше от възбуда, не знам, но не можех да го спра.

— Какво си позволявате! — кресна ми тая ужасна жена с пискливия си глас. — Излезте веднага, моля ви се, веднага, веднага! — пищеше тя. — Това е семейна реликва от гроспапа! Ако не излезете, ще повикам полицаи. Аз не продавам никакви килими, аз съм фон Цанели, господине! Мери, нека излезе този човек!

И вярвате ли, аз полетях надолу по стълбите като момче; идеше ми да се разплача от яд и мъка, но какво можех да направя? Още една година продължих да посещавам госпожа Северинова; през това време Амина започна да грухти, толкова беше надебеляла, а и козината ѝ

почти съвсем излия. След една година госпожа Цанели отново се върна: тоя път обаче аз не пожелах да рискувам и направих нещо, от което, като колекционер, би трябвало да се срамувам до самата си смърт: изпратих при нея приятеля си, адвоката Бимбал — той е един такъв фин човек и носи брада, която му осигурява неограничено доверие сред жените, — пратих го да предложи на достопочтената дама каквато и да била разумна цена за птичия килим. Останах да чакам долу, вълнуващ се като кандидат за женитба, който чака отговор на предложението си. След три часа Бимбал излезе от къщата, като се олюляваше и бършеше потта от челото си.

— Ще те удуша, ей, дръвник с дръвник! — обърна се прегракнал той към мене. — Хубаво ме насади ти мене! Откъде накъде ще слушам аз заради тебе цели три часа историята на фамилията Цанели? Запиши си сега на ухото — кресна ми той с глас, в който се долавяше силна жажда за мъст, — килимчето няма да го получиш; седемнайсет представители на рода Цанели ще се обърнат в гроба си на Олшани, ако тая семейна реликва попадне в музея. Ах, хубаво ме нареди ти! — И той ме остави да стоя с пръст в устата.

Но вие знаете, когато мъжът намисли нещо, не се отказва така лесно от намерението си; а когато при това е и колекционер, тогава той е готов дори и на убийство; колекционерството наистина е една героична дейност, уверявам ви. Аз реших, значи, просто да открадна килима с Чинтамани и с птиците. Най-напред се запознах с обстановката; дюкянчето на госпожа Северинова е в един вътрешен двор, но пасажът, който води към него, се заключва в девет часа вечерта; а пък аз не исках да си служа с шперц, защото не умея да боравя с него. От пасажа едни стълби водят към мазето и там човек би могъл да се скрие, преди да заключат къщата. В двора има и една барака; ако бих се покачил на покрива ѝ, лесно бих могъл да се прехвърля в съседния двор, който спада към някаква пивница, а от пивницата човек всякак може да се измъкне. Работата, значи, беше доста проста, въпросът беше само как да се отвори прозорецът на дюкянчето. За тая цел аз си купих стъкларски елмаз и в къщи на собствените си прозорци се упражнявах да изрязвам стъкла.

То не било лесна работа да се краде; много е по-трудно, отколкото да оперирате простатната жлеза на някого или да му изрежете бъбрека. Преди всичко трудното е да не ви види някой. Освен

това тук има маса чакане и други неудобства. И на трето място, всичкото е страшно несигурно; човек не знае на какво може да се натъкне. Уверявам ви, това е тежка и много зле платена професия. Ако ми се случи да заваря крадец в жилището си, ще го хвана за ръка и деликатно ще му кажа: А бе, човече божи, що ли ти е дотрябвало да се бъхтиш така; не може ли да се измисли нещо, та да обираш хората по друг, по-удобен за тебе начин?

Аз, разбира се, не зная как крадат другите; но моят собствен опит не е много насърчителен. През тая критична вечер аз се промъкнах във въпросната къща и се скрих на стълбището, което води към мазето. По такъв начин това би било предадено в един полицейски рапорт, в действителност работата изглеждаше малко по-другояче: половин час киснах на дъжда пред вратата, с което трябва да съм привлякъл вниманието на мнозина. Най-сетне аз взех отчаяно решение, също както човек взема решение да си извади зъб, влязох в пасажа и както можеше да се очаква, сблъсках се веднага с някаква слугиня, която отиваше в съседната пивница за бира. За да я успокоя, аз измъкнах някакъв комплимент, нарекох я розова пъпчица или котенце, или нещо подобно; това така я уплаши, че тя хукна да бяга. Тогава аз се скрих на стълбището към мазето; ония свини, които живееха в къщата, бяха струпали там кофи за смет и други боклуци, по-голямата част от които при моето така наречено промъкване се събориха със страшен шум. След малко се завърна слугинята с бирата и разтревожена съобщи на портиера, че в къщата бил влязъл някакъв непознат тип, но портиерът, този знаменит човек, не си наруши спокойствието и заяви, че трябва да е бил някой пияница, който е сбъркал пътя за кръчмата. Четвърт час по-късно, като се прозяваше и храчеше, той заключи вратата и настана тишина. Само някъде горе високо и самотно хлъцна слугинята — интересно, винаги ми е правило впечатление колко мощно хълцат тия слугини, това е, както изглежда, от мъка. Стана ми студено, а освен това тук вонеше на плесен и нещо кисело; заопипвах около себе си, но всичко, до което се допрях, се оказа мокро и слузгаво. Ах, да знаете колко отпечатъци от пръсти трябва да е оставил там доктор Витасек, нашият известен специалист уролог! Когато реших, че е вече полунощ, беше едва десет часът. Аз бях намислил да предприема акцията чрез взлом в полунощ, но в единайсет часа вече не можах да издържа и тръгнах да крада. Не можете да си представите какъв шум вдига човек,

когато реши да се промъкне някъде нощно време по тъмно; но къщата спеше непробуден благословен сън. Най-после аз се намерих пред прозореца на дюкянчето и с ужасно скърцане започнах да режа стъклото. Вътре глухо се излая, боже мой, Амина била тук!

— Амина — зашепнах аз, — чудовище недно, стой тихо; аз ида да те почеша по гърба.

Но в тъмното, знаете ли, е ужасно трудно да се наложи елмазът на нареза, който сте направили вече; ето защо аз шарех с диаманта насам-натам по стъклото, докато накрая при едно по-силно натискане цялото стъкло със звънтене се надроби на късчета. Ето сега ще се стекат хора, казах си аз, и се озъртам да се скрия някъде; но не се чува нищо. След това вече с някакво извратено спокойствие аз изрязвах и останалите стъкла и отворих прозореца; отвътре Амина само от време на време излайваше ей тъй, с половин уста, проформа, колкото да се каже, че изпълнява обязаностите си. Аз, значи, се вмъкнах през прозореца и се хвърлих най-първо към отвратителната кучка.

— Аминке — зашепнах ѝ аз пламенно, — къде ти е гърбът? А така де, злато мое, ние нали сме приятели — харесва ли ти, гадина такава?

От удоволствие Амина се заизвива под ръката ми, доколкото, разбира се, пълният чувал може да се извива, а аз приятелски ѝ казвам:

— Ха така, а сега дай да свършим работа! — и поисках да измъкна изпод нея скъпоценния птичи килим.

В тоя момент Амина, изглежда, си въобрази, че посягат на *нейна* собственост и започна да реве: това не беше лаене, това беше истински рев.

— Какво правиш, Амина — взех да я успокоявам, — мирувай, че не знам какво ще те направя! Чакай, ще ти постеля нещо по-хубаво! — И с едно дръпване смъкнах от стената отвратителния и лъскав кирман, който госпожа Северинова смяташе за най-скъпия килим в магазина си. — Ето на, Амина — шепна ѝ аз, — виж колко хубаво ще си нанкаш!

Амина ме гледаше с интерес; но щом само протегнах повторно ръка към *нейния* килим, тя отново кански зарева; трябва да се е чувало чак в Кобилиси. Тогава аз отново приведох в екстаз това чудовище с едно особено страстно почесване и я взех в прегръдките си; но щом

посегнах към белия уникат с Чинтамани и с птиците, тя захърка астматично и започна да протестира.

— Дявол да те вземе, животно такова — казах аз отчаян. — Ще трябва да те убия!

И представете си какво стана, аз сам не мога да го проумея; гледах тоя гнусен, затлъстял и подъл пес с най-дивата омраза, която съм изпитвал някога, но не можех да убия това чудовище. Имах много хубав нож, а имах и колан на панталоните; можех да я заколя и удуша, но не ми даваше сърце. Седях аз до нея на тоя божествен килим и я чешех между ушите. Какъв си страхливец, шепнех си аз, достатъчни са едно или най-много две движения и всичко ще бъде свършено; малко ли хора си оперирал досега и си ги виждал да умират с ужас в очите в най-страшни мъки; *защо да не можеш да убиеш едно куче?* Скърцах със зъби, за да се окуража, но не можех; и тогава аз се разплаках — струва ми се, че беше от срам. А Амина изскимтя и ме близна по лицето.

— Ах ти, мърша недна, мизерна, свинска и нищожна — измърморих аз, потупах я по излинелия ѝ гръб и се заизмъквах през прозореца на двора; това вече беше поражение и отстъпление. После поисках да се покатеря на бараката, по покрива ѝ да се прехвърля в другия двор и през пивницата да се измъкна навън, но в мен не беше останала капка сила, покривът се оказа по-висок, отколкото бях преценил; с една дума, не можах да се кача горе. Не ми оставаше нищо друго, освен да сляза отново на стълбището към мазето и да чакам там до сутринта, полумъртъв от умора. Можех, разбира се, да се наспя върху килимите, но какъвто съм си идиот, това не ми и мина през ума. На сутринта чух, че портиерът отвори вратата. Почаках малко и след това се запътих право навън. На вратата стоеше портиерът и остана така учуден, като видя непознат човек да излиза отвътре, че забрави да вдигне аларма.

След няколко дена отидох да навестя госпожа Северинова. На прозореца беше сложена решетка, а върху свещените шарки Чинтамани се търкаляше оная мръсна, крастава жаба с кучешко подобие; като ме забеляза, тя радостно завъртя дебелия салам, който у други кучета се нарича опашка.

— Ах, господине — просия погледът на госпожа Северинова, — вие не знаете какво съкровище е нашата златна Амина, какво

скъпоценно кученце; оня ден в магазина се вмъкнал крадец през прозореца и Амина го прогонила! За нищо на света не бих се разделила с нея — заяви гордо тя. — Но вас ви обича; знае тя кой е честен човек и кой не е, нали, Амина?

И това е всичко. Уникалният птичи килим си е там и до днес — един от най-скъпите килими в света, струва ми се; и до днес върху него грухти от удоволствие отвратителната, крастава и вонеща Амина. Аз си мисля, че един ден тя ще се задуши от тлъстина и тогава може би ще опитам още веднъж щастието си; но преди това ще трябва да се науча да изпилявам железни решетки.

[1] Йозеф Красослав Хмеленски (1800–1839) — чешки възрожденски поет и литературен критик. ↑

Издание: Карел Чапек. Избрани творби. Народна култура, София, 1971. Библиотека „Световна класика“.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.